

UDK:811.512

Mahliyo ORTIQOVA,

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti o'qituvchisi

E-mail: ortiqovamaxliyo2@gmail.com

QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIKNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Аннотация

Ushbu maqolada qiyosiy adabiyotshunoslikning o'ziga xos xususiyatlari, xususan, O'zbekiston adabiyotshunosligi kontekstidagi rivojlanish jarayoni va metodologik asoslari tahlil etiladi. Qiyosiy adabiyotshunoslik turli millatlar adabiyotlarini qiyosiy o'rganish orqali adabiy jarayonning umumiy va o'ziga xos qonuniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi. Maqolada ushbu fan yo'nalishining nazariy asoslari, adabiy aloqalar va tipologik o'xshashliklar tahlili, shuningdek, qiyosiy-tarixiy hamda qiyosiy-tipologik yondashuvlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Qiyosiy adabiyotshunoslik, komparativistika, adabiy aloqalar, tipologik o'xshashlik, qiyosiy-tarixiy metod, tarjimashunoslik, o'zbek adabiyoti.

ОСОБЕННОСТИ СРАВНИТЕЛЬНОГО ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЯ

Аннотация

В данной статье рассматриваются специфические особенности сравнительного литературоведения, особенно в контексте литературоведения Узбекистана. Сравнительное литературоведение служит выявлению общих и специфических закономерностей литературного процесса путем сравнительного изучения литератур разных народов. В статье освещены теоретические основы этой дисциплины, анализ литературных связей и типологических сходств, а также сравнительно-исторические и сравнительно-типологические подходы.

Ключевые слова: Сравнительное литературоведение, компаративистика, литературные связи, типологическое сходство, сравнительно-исторический метод, переводоведение, узбекская литература.

SPECIFIC FEATURES OF COMPARATIVE LITERATURE STUDIES

Annotation

This article examines the distinctive characteristics of comparative literary studies, particularly in the context of Uzbekistan's literary scholarship. Comparative literature serves to identify general and specific patterns of literary processes by comparing the literatures of different peoples. The article discusses the theoretical foundations of this field, analyzes literary connections and typological similarities, as well as comparative-historical and comparative-typological approaches.

Key words: Comparative literature, comparativistics, literary connections, typological similarity, comparative-historical method, translation studies, Uzbek literature.

Kirish. Adabiyotlar taraqqiyoti va xalqlararo madaniy aloqalar jadal rivojlanib borayotgan hozirgi davrda turli millatlar adabiyotini qiyosiy o'rganish zaruriyati ortib bormoqda. Turli tillar va madaniyatlar adabiyotlarini qiyoslash orqali ular orasidagi o'xshash va farqli jihatlar aniqlanadi, bu esa adabiyotlararo umumiy nazariy qonuniyatlarni kashf etishga xizmat qiladi. Qiyosiy adabiyotshunoslik (adabiy komparativistika) ikki yoki undan ortiq adabiy hodisani qiyosiy tahlil qilishga asoslangan mustaqil fan yo'nalishidir[1]. Ushbu atama dastlab 1817-yilda Fransiya ("littérature comparée"), so'ngra 1886-yilda Angliyada ("Comparative Literature"), 1887-yildan Germaniyada maxsus jurnal nomida qo'llangan, Rossiyada esa 1889-yilda adabiyotshunos olim A.N. Veselovskiy ma'ruzalarida ilk bor fan muomalasiga kiritilgan[1]. XIX asr oxiri – XX asr boshlarida shakllangan qiyosiy-tarixiy adabiyotshunoslik maktablari adabiyotlar rivojini o'zaro bog'liqlik va ta'sir doirasida o'rganishga kirishdi. Jumladan, rus adabiyotshunosi A.N. Veselovskiy qiyosiy-tarixiy metod asoslarini ishlab chiqib, adabiyotning umumjahon jarayonini tadqiq etishda solishtirish usuli hal qiluvchi ahamiyatga ega deb ta'kidlagan[4]. Keyinchalik V.M. Jirmunskiy, N.I. Konrad, D. Dyurishin kabi olimlar komparativistika nazariyasini rivojlantirib, adabiyotlararo aloqalar va tipologik o'xshashliklarni ilmiy asosda o'rganish bo'yicha muhim nazariy yondashuvlarni taklif etdilar[3].

Mustaqillik davrida O'zbekiston adabiyotshunosligida jahon adabiyoti bilan milliy adabiyotning aloqalarini qiyosiy o'rganishga e'tibor kuchaydi. Qiyosiy adabiyotshunoslik bo'yicha maxsus ixtisoslik (10.00.06 – "Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik") tasdiqlanib, shu yo'nalishda ko'plab ilmiy tadqiqotlar amalga oshirila boshlandi. Har yili o'nlab dissertatsiyalar himoya qilinayotgani ushbu sohaning dolzarb ekanini tasdiqlaydi. Biroq, yaqin qadar o'zbek adabiyotshunosligida qiyosiy tahlil metodologiyasiga oid yagona darslik va metodik qo'llanma mavjud emas edi. 2019-yilda D. Bahronova tomonidan ispan tilida "Literatura comparada", hamda A. Qosimov, A. Hamroqulov va S.Xo'jayev hamkorligida o'zbek tilida "Qiyosiy adabiyotshunoslik" nomli ilk o'quv qo'llanmalar nashr etilib, bu borada dastlabki qadamlar qo'yildi[5]. Ushbu qo'llanmalarda komparativistikaning taraqqiyot bosqichlari, adabiy aloqalar turlari va qiyosiy tahlil masalalari yoritildi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik – turli xalqlar adabiyotini qiyoslash orqali ularning o'zaro bog'liqligi, o'xshash va farqli jihatlarini o'rganuvchi adabiyotshunoslik sohasi hisoblanadi. Adabiy komparativistika adabiy jarayonning umumiy nazariya va qonuniyatlarini ochishga intilib, barcha adabiy hodisalarning mushtarak va o'ziga xos tomonlarini tadqiq etadi. Olimlar ta'kidlaganidek, qiyosiy tahlilda har qanday adabiy hodisaning

umumiy (mushtarak) va o'ziga xos jihatlarini aniqlanib, ularning adabiyotlararo tabiati yoritiladi. Natijada, adabiyotlararo tipologik qonuniyatlar va estetik tamoyillarni belgilovchi xulosalar chiqariladi.

Komparativistika atamasi ("comparativus"-lotincha "qiyosiy" degani) fanlararo tushuncha bo'lib, tilshunoslik va adabiyotshunoslikda qiyosiy tadqiqotlarga nisbatan qo'llanadi[9]. Adabiy komparativistikaning asosiy obyekti—adabiy jarayon va uning tarkibiy qisimlaridir. Demak, badiiy asar syujeti va kompozitsiyasi, mazmun va shakl uyg'unligi, badiiy matn tili, yozuvchi uslubi kabi jihatlar qiyosiy adabiyotshunoslikning tadqiqot predmetini tashkil etadi. Shuningdek, adabiyotshunoslikda qo'llanilgan ko'plab zamonaviy nazariy tushunchalar va yondashuvlar komparativistika doirasida talqin etiladi: masalan, intertekstual analiz, paratekst va metatekst, gipertekst va arxitekt, retseptiv estetika (o'quvchining adabiy asarni qabul qilish jarayoni), imagologiya (adabiyotdagi obraz va milliy qiyofa tadqiqi), semiotika, motiv va syujet tahlili, vorisiylik va an'ana masalalari va hokazo — bularning barchasi qiyosiy adabiyotshunoslikda muhim ahamiyat kasb etadi. Qisqacha aytganda, biror milliy adabiyot doirasidagi yoki turli adabiyotlar o'rtasidagi istalgan adabiy hodisa — badiiy asar, janr, yo'nalish, uslub, obraz va hatto alohida motiv — qiyosiy tadqiqot obyektiga aylanishi mumkin. Masalan, turli xalqlarning adabiyotidagi abadiy mavzular va syujetlar, an'anaviy qahramon obrazlari, adabiy janrlar va yo'nalishlarni qiyosan o'rganish mumkin. Badiiy tarjima ham qiyosiy o'rganish uchun muhim material bo'lib, asarning asl nusxasi va tarjima matnini solishtirish orqali tarjimaning adabiy jarayondagi o'rni va ta'siri tahlil qilinadi. Xuddi shuningdek, biror millat adabiyotining boshqa xalq adabiyoti haqidagi tasavvurlari — adabiy retsepsiya masalasi (masalan, "Navoiy rus kitobxonini nigohida" yoki "O'zbek kitobxonining Pushkin ijodini qabul qilishi") — qiyosiy adabiyotshunoslik doirasidagi tadqiqotlarga kiradi.

Qiyosiy adabiyotshunoslik nazariyasining shakllanishida Yevropa va rus olimlarining roli beqiyos bo'ldi. Jumladan, sharqshunos olim N. Konrad adabiyotlarni qiyoslashning bir necha nazariy yo'nalishlarini ta'kidlab o'tgan. U adabiy jarayonni qiyosan o'rganishda quyidagi besh turdagi qiyosiy yondashuv mavjudligini ko'rsatadi: (1) tarixiy umumiylikka ega bo'lgan adabiyotlar qiyosi (masalan, fors va tojik adabiyotlari); (2) turli xalqlar adabiyotidagi bir xil tipologik xususiyatlar qiyosi (masalan, XIX asr klassik realizmi namunalari); (3) turli geografik makon va zamondagi adabiyotlar qiyosi (masalan, rus va o'zbek adabiyotlari); (4) bir-biriga bevosita bog'liq bo'lmagan holda o'xshash tipologik belgilar namoyon etgan adabiyotlar qiyosi (masalan, ritsarlik romanlari va yapon eposlari); (5) xalqaro adabiy aloqalar va ta'sirlar qiyosi[2]. Shuningdek, rus adabiyotshunosi V. M. Jirmunskiy adabiy ta'sir va an'analarni o'rganishga alohida e'tibor berib, har bir yozuvchini ijodiy merosini unga ta'sir ko'rsatgan milliy va jahon adabiy an'analari bilan qiyosiy o'rganish muhim metodik ahamiyatga ega ekanini ta'kidlaydi. Bunday yondashuv adibning ijodiy individualligini hamda uning milliy adabiyot va jahon adabiyoti taraqqiyotidagi o'rnini aniqlashga yordam beradi[3].

Adabiyotlararo tadqiqotlarda genetik yondashuv va tipologik yondashuv bir-biridan farqlanadi. Tarixiy-genetik yondashuv adabiyotlarning kelib chiqishidagi genealogik yaqinlikka yoki bevosita aloqadorlikka asoslanadi—ya'ni, bir-biriga ta'sir ko'rsatgan yoki umumiy manbadan oziqlangan adabiy hodisalarni qiyoslashdir. Qiyosiy-tipologik yondashuv esa kelib chiqishidan qat'iy nazar, turli adabiyotlarda o'xshash tomonlar va hodisalarni qiyosan o'rganadi. Masalan, o'zaro tarixiy aloqasi bo'lmagan adabiyotlarda paydo bo'lgan

o'xshash syujetlar, obrazlar yoki janrlar tipologik o'xshashlik sifatida o'rganilishi mumkin. Nazariy jihatdan bu ikki yondashuv bir-birini to'ldiradi: genetik aloqadorlikni o'rganish adabiy ta'sir va o'zlashtirish jarayonlarini yoritib bersa, tipologik qiyoslash adabiyotlarning taraqqiyotidagi umumiy tendensiyalarni ochishga xizmat qiladi.

Zamonaviy qiyosiy adabiyotshunoslik fanlararo xarakterga ham egadir. Bugungi kunda komparativistika nafaqat turli millatlar adabiyotlarini, balki adabiyotning boshqa san'at turlari bilan aloqalarini ham qiyosiy o'rganishni o'z ichiga olmoqda. Yevropada komparativistika fani doirasi kengayib, qiyosiy adabiyot nazariyasi, qiyosiy adabiyot tarixi, qiyosiy madaniyatshunoslik va komparativ intermedial tadqiqotlar kabi yo'nalishlar ajratilmoqda. Bu holat adabiyot bilan bog'liq har bir hodisani qiyosiy-nazariy nuqtayi nazardan o'rganish mumkinligini anglatadi. Xulosa qilib aytganda, qiyosiy adabiyotshunoslik nazariyasi adabiyotning milliy chegaralardan chiqib, umuminsoniy badiiy jarayon sifatida qaralishini ta'minlaydigan konseptual asoslarni ishlab chiqadi. D. Dyurishin ta'rifi ko'ra, qiyosiy adabiyotshunoslikning vazifasi "adabiy hodisalarni (asarlar, janrlar, adabiy maktablar va b.) ularning konkret-tarixiy shart-sharoitidan qat'iy nazar, o'zaro tipologik va genetik bog'liqlikda o'rganish, ularning adabiy fakt sifatidagi ichki qonuniyatlarini ochib berishdir"[10].

Adabiyotlar tahlili. Adabiyotshunoslikda qiyosiy yondashuvga oid ilk fikrlar Yevropada XVIII–XIX asrlardayoq paydo bo'lgan bo'lsa-da, alohida ilmiy maktab sifatida qiyosiy-tarixiy adabiyotshunoslik XIX asr ikkinchi yarmida shakllandi. 1870-yillarda fransuz olimlari tomonidan "comparative literature" atamasi ilmiy muomalaga kiritilib, Parij va boshqa markazlarda qiyosiy adabiyot bo'yicha tadqiqotlar boshlangan. A.N.Veselovskiy qiyosiy adabiyotshunoslikning tamal toshini qo'ygan olimlardan biri bo'lib, u xalq og'zaki ijodi va yozma adabiyot rivojini qiyoslash orqali umumiy adabiy tamoyillarni izohlashga harakat qildi. Uning "Tarixiy poetika" asari qiyosiy-tarixiy metodning nazariy asoslarini ishlab chiqdi [4]. Veselovskiy fikricha, qiyosiy-tarixiy metod "umumjahon adabiy jarayonini tadqiq etishda ijtimoiy-madaniy omillarni hisobga olgan holda, turli xalqlar adabiyotidagi o'xshash motiv va syujetlarning tarqalishi va evolyutsiyasini solishtirish" imkonini beradi. U qator Yevropa tilshunoslari (Frans Bopp, Rasmus Rask, Yakob Grimm) tilshunoslikda qiyosiy-tarixiy uslubni joriy qilganidek, adabiyotshunoslikda ham Veselovskiy mazkur metod yordamida adabiy aloqalar va tipologiyani o'rganish mumkinligini ko'rsatdi.

Keyingi davrlarda qiyosiy adabiyotshunoslik G'arbda mustaqil akademik intizomga aylandi. 1950-yillarda Xalqaro Qiyosiy Adabiyot Assotsiatsiyasi tashkil etilib, qator nufuzli ilmiy jumallar (Revue de Littérature Comparée) nashr qilina boshlandi. G'arb komparativistikasida dastlab fransuz maktabi va amerikan maktabi ajratib ko'rsatilgan. XX asr ikkinchi yarmida komparativistika doirasi yanada kengayib, postkolonial adabiyotlar, jahon adabiyoti nazariyalari, madaniyatlararo kommunikatsiya kabi konsepsiyalar bilan boyidi.

O'zbekistonda qiyosiy adabiyotshunoslik bo'yicha ilmiy izlanishlar asosan XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab ko'zga tashlanadi. 1970-1980-yillarda ayrim adabiyotshunolar o'zbek va jahon adabiyotlari orasidagi bog'liqlik va o'xshashlik masalalariga e'tibor qaratganlar. Masalan, olim U. Normatov 1982-yilda chop etilgan "Yetuklik" to'plamidagi maqolasida adabiyotlarda uchraydigan ayrim adabiy o'xshashliklar xususida mulohaza yuritgan [6]. Unda u o'zbek va jahon adabiyotidan misollar orqali mustaqil ravishda yuzaga kelgan tipologik o'xshash motiv va mavzularni tahlil qilgan. Shuningdek, 1980-yillar adog'ida o'zbek adabiyotshunosligida

Alisher Navoiy asarlarining xorijiy (rus, ingliz, yapon va b.) tillarga tarjimalari hamda chet ellik olimlar tomonidan o'rganilishi mavzusi yuzasidan ba'zi izlanishlar olib borildi. Biroq bu davrda qiyosiy tadqiqotlar hali tizimli xarakter kasb etmagan edi.

Mustaqillikdan so'ng qiyosiy adabiyotshunoslik yangi bosqichga ko'tarildi. 2000-yillardan e'tiboran qator ilmiy ishlar paydo bo'ldi. Jumladan, A. Qosimov 2004-yilda filologiya fanlari doktori (DSc) ilmiy darajasini olish uchun yozgan dissertatsiyasida adabiyotda tipologik o'xshashliklar va o'zaro ta'sirlar muammosini maxsus tadqiq qildi[7]. Olim fransuz adabiyotining ikki yirik namoyandasi – A. de Sent-Ekzyuperi va A. Kamyu ijodi misolida an'ana va novatorlik masalalarini qiyosan o'rgandi hamda adabiy jarayonda individual uslub va badiiy izlanishlarning tipologik umumiy jihatlarini yoritib berdi. Shu davrda o'zbek shoiri va olimi O'. Hoshimov ijodi turkman adibi Maxtumquli she'riyati bilan qiyosiy tahlil qilingan, Abdulla Qodiriy romanlari Yevropa roman janri bilan solishtirilgan tadqiqotlar paydo bo'ldi (masalan, A. Karimovning 2010-yillardagi izlanishlari). So'nggi yillarda yosh tadqiqotchilar ham qator original qiyosiy mavzularga murojaat qilmoqdalar. Misol uchun, N. Toirova 2018-yilda yozgan nomzodlik dissertatsiyasida (PhD) o'zbek yozuvchisi Omon Muxtor va ingliz adibi Oskar Uayld asarlaridagi ko'zgular va suratlar ramzi poetikasini qiyosiy tahlil qildi[8]. Bu ish O'zbekistonda ilk bor Oskar Uayld ijodini qiyosiy o'rganish obyekti qilib olgani va milliy adabiyotimiz vakili asari bilan bevosita qiyoslagani bilan e'tiborlidir. Yana bir qator tadqiqotlar o'zbek va jahon adabiyotlaridagi obrazlar tipologiyasiga, janrlar rivojining qiyosiy tahliliga, she'riyat va nasrdagi an'anaviy motivlarning qiyosiy o'xshashliklariga bag'ishlangan. Misol uchun, Sh.Xo'jayev rus va o'zbek adabiyotidagi qahramon obrazlarini qiyoslasa, T.Qodirova mumtoz o'zbek adabiyoti va Yevropa adabiyotidagi lirikaning ba'zi janrlarini solishtirgan.

Metodlar. Qiyosiy adabiyotshunoslikda tadqiqot olib borishda maxsus ilmiy metod va yondashuvlar ishlab chiqilgan bo'lib, ular adabiy hodisalarni taqqoslash jarayonida qo'llaniladi. Qiyosiy-tarixiy metod komparativistik tadqiqotlarning klassik va asosiy usuli sanaladi. Ushbu metod asoschilari qatorida A.N. Veselovskiy bilan birga G'arb tilshunosligida qiyosiy metodni rivojlantirgan Frans Bopp, Y. Grimm kabi allomalar tilga olinadi. Qiyosiy-tarixiy metodning mohiyati – o'zaro genetik aloqador bo'lgan adabiyotlarni, ya'ni bir-biriga bevosita ta'sir ko'rsatgan, o'zlashtirish jarayoni kuzatilgan adabiy hodisalarni solishtirishdir. Bu usul yordamida adabiyotlararo ta'sir, ijtimoiy-madaniy muhit va an'analarni almashinuvi kabi jarayonlar chuqur tahlil qilinadi. Masalan, bir adib ijodining boshqa adib (yoki adabiy an'ana)ga ta'siri, bir asarning keyingi davr adabiyotiga ko'rsatgan ta'siri kabi hodisalar qiyosiy-tarixiy metod yordamida aniqlanadi. Qiyosiy-tarixiy metod adabiy jarayon dinamikasi, vorisiylik va innovatsiya masalalarini o'rganishga imkon beradi. Shu bois, an'anaviy adabiy aloqalarni o'rganish va "ta'sir doirasi"ni belgilash uchun eng maqbul yondashuv aynan qiyosiy-tarixiy metod hisoblanadi.

Biroq adabiyotlarda ko'plab umumiy tendensiyalar va o'xshash motivlar bevosita aloqalarsiz ham, mustaqil holda yuzaga kelishi mumkin. Bunday hodisalarni o'rganish uchun qiyosiy-tipologik metod qo'llaniladi. Qiyosiy-tipologik yondashuv adabiyotlarning genealogik bog'liqligidan qat'i nazar, ularning ichki o'xshash rivojlanish qonuniyatlarini qiyosan tadqiq etadi. Masalan, Yevropa va Osiyo xalqlarining og'zaki ijodida o'zaro aloqasiz holda paydo bo'lgan sehrli ertaklar si'zetidagi o'xshashliklar yoki turli adabiyotlarda mustaqil ravishda shakllangan romantizm yo'nalishining umumiy xususiyatlari qiyosiy-tipologik metod yordamida tahlil

qilinadi. Bu metod orqali adabiy tipologiya – ya'ni, adabiyotlarning turli davr va makonlarda namoyon bo'ladigan umumiy xossalari o'rganiladi. Qiyosiy-tipologik tadqiqotlar muayyan davr va makondan kengroq miqyosda, adabiy jarayonning umumiy tomonlarini yoritishga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

Qiyosiy tadqiqot olib borishda bir qator uslubiy tamoyillarga amal qilinadi. Avvalo, solishtirilayotgan adabiy obyektlar o'zaro qiyoslanuvchan bo'lishi lozim, ya'ni ularni bog'lab turuvchi umumiy asos yoki mezon mavjud bo'lishi kerak (masalan, janr jihatidan o'xshashlik, mavzu mushtarakligi, yoki biri ikkinchisiga ta'sir ko'rsatganligi va hokazo). Qiyoslashdan avval har bir adabiy obyektning mustaqil tahlili o'tkazilib, uning ichki xususiyatlari va tarixi yaxshi o'rganiladi. Shundan so'ng, obyektlar bevosita qiyosiy tahlil qilinadi: bunda muayyan parametrlar bo'yicha ikki (yoki undan ortiq) asar yoki adabiy hodisa bir-biriga taqqoslanadi. Qiyosiy tahlil jarayonida obyektlarning umumiy va farqli jihatlarini aniqlanib, ular sabablari izohlanadi. Masalan, qahramonlarning obrazini qiyoslashda ularning har ikki adabiy muhitda qaysi an'analarga tayanib yaratilgani, qahramon fe'l-atvoridagi mushtarak va noodatiy xususiyatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, qiyosiy o'rganish jarayonida kontekst va muhit farqlari alohida e'tiborga olinadi – chunki har bir adabiy hodisa muayyan tarixiy-madaniy sharoit mahsuli bo'lib, qiyoslashda bu omillar ta'sirini hisobga olish lozim. Qiyosiy adabiyotshunoslik tadqiqotlarida material tanlash va taqqoslash mezonlari to'g'ri belgilanishi tadqiqot muvaffaqiyatining muhim shartidir. Tanlangan asarlar o'rtasida mantiqiy bog'lanish (syujet, janr, g'oya, motiv kabi) mavjud bo'lishi kerak. Taqqoslash jarayonida tarixiy-madaniy yondashuv (har bir asarni o'z zamon va makon kontekstida ko'rib chiqish) bilan tizimli-tipologik yondashuv uyg'un qo'llanilishi maqsadga muvofiq. Bu usullar qo'shma ravishda qo'llanganda, adabiy hodisalarning chuqur qiyosiy tahlilini berib, xulosalarni aniqlashtiradi.

Zamonaviy komparativistik tahlillarda ba'zan kvantitativ (miqdoriy) usullar ham yordamchi sifatida qo'llanilmoqda – masalan, matnlardagi mavzular yoki so'zfoydalanish chastotasini solishtirishda kompyuter lingvistikasi vositalari qo'llanishi mumkin. Biroq, asosan, qiyosiy adabiyotshunoslik sifat tahliliga tayanadi: har ikki (yoki bir necha) adabiy obyektning badiiy qiymati, ideya-poetik xususiyatlari sifat jihatidan qiyosiy o'rganiladi.

Xulosa. Yuqoridagi tahlillardan ko'rinib turibdiki, qiyosiy adabiyotshunoslik zamonaviy adabiyotshunoslikning muhim va istiqbolli yo'nalishlaridan biridir. Uning o'ziga xos xususiyati – adabiy jarayonni milliy chegaralar doirasida cheklab o'rganmasdan, balki keng madaniy va tarixiy kontekstda, turli xalqlar adabiyotlari o'rtasidagi bog'liqlik va mushtaraklikni aniqlash asosida o'rganishdir. Qiyosiy yondashuv orqali adabiyotlarning milliy o'ziga xosligini saqlagan holda, ular rivojidadagi umumiy tamoyillar, umuminsoniy qadriyatlar namoyon bo'ladi. Bu esa, bir tomondan, har bir xalq adabiyotining jahon adabiy jarayonidagi o'rnini belgilashga yordam bersa, boshqa tomondan, turli millatlar adabiy merosini chuqurroq tushunish va baholash imkonini yaratadi. Xulosa o'rinda ta'kidlash joizki, qiyosiy adabiyotshunoslik milliy adabiyotimizni jahon adabiy jarayoni kontekstida chuqurroq anglash va uning boyligini ko'rsatish uchun muhim vositadir. Bu sohaning o'ziga xosligi – adabiyotlar o'rtasida muloqot o'rnatish, ular orasidagi mushtarak tamoyillar va milliy rang-baranglikni bir paytni o'zida tadqiq etishdir. O'zbekiston adabiyotshunosligi uchun komparativistika nafaqat nazariy-ahamiyatli yo'nalish, balki milliy adabiy merosimizni dunyoga tanitish, jahon adabiy tajribasini o'zlashtirish va shunga ko'ra yangi badiiy yutuqlarga

erishish imkonini beruvchi strategik yo'nalish hamdir. Shunday ekan, qiyosiy adabiyotshunoslikka doir izlanishlarni rag'batlantirish, bu borada ilmiy maktablar faoliyatini qo'llab-

ADABIYOTLAR

1. Xalliyeva, Gulnoz. Qiyosiy adabiyotshunoslik. Toshkent: Akademnashr, 2020.
2. Veselovskiy, A. N. Tarixiy poetika (rus tilida: Istoricheskaya poetika). Moskva: Vysshaya shkola, 1989.
3. Qosimov, A., A. Hamroqulov, S. Xo'jayev. Qiyosiy adabiyotshunoslik. Toshkent: Akademnashr, 2019.
4. Normatov, U. Yetuklik. Toshkent: Adabiyot va san'at nashriyoti, 1982.
5. Qosimov, A. Adabiyotda tipologik o'xshashliklar va o'zaro ta'sir. Toshkent: Fan, 2004.
6. Toirova, N. I. Badiiy adabiyotda ko'zgu va surat ramzlarining g'oyaviy-estetik vazifalari. Filol. fan. nomz. diss., Toshkent, 2018.
7. Xoliqov, B. Qiyosiy adabiyotshunoslik: o'tmishi, buguni, istiqbollari. Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to'plami. Toshkent: 2020.